

Човекът пред лицето на поезията

Гaston Башлар. „ПОЕТИКА НА ПРОСТРАНСТВОТО“. Съставител Красимир Манчев. Превели от френски Александра Манчева, Радка Бешкова и Румяна Каменова. Редактор Бояна Петрова. С., Народна култура, 1988.

Библиотека „Размисли“ на ДИ „Народна култура“ ни представя в новия си том още едно голямо име на близкото минало — френски философ и литературовед Гастон Башлар (1884—1962). В 325-те страници на немалката книга, която изглежда кратка, защото се чете леко, и достатъчна, защото е съставена умно, са се побрали основното съчинение на Башлар „Поетика на пространството“ (1957), част от „Психоанализа на огъня“ (1937) и три статии, една от които ми се струва особено значителна — „Литературният образ“. За това, че текстът се погълща — нещо рядко за съвременния превод, трябва да „виним“ внимателното слово на Башлар, казващо точно това, което казва, но също и съдържищо на опитните Александра Манчева, Радка Бешкова и Румяна Каменова с редактора Бояна Петрова. Защото точно това слово на Башлар е заредено с поезия. Острите валенции на думите в оригиналата е трябвало да се доведат до български израз, до лексика с друга норма за подвижност. Че това е постигнато в най-добрата възможна степен, разбрах не като поглеждах в оригинала, а докато четях. Очевидно достатъчната проницаемост на идеи и слово пораждаше удоволствие то на четенето. Идентите на Башлар са у дома си в българското слово на превода. Струва ми се, че не само аз мисля така.

За да осигурем по-траен прием на идеите, трябва да ги тълкуваме, да ги преведем и на езика на някаква интерпретация. Така разбираам задачата на моята малка статия, която между другото не бива да не обележи единствения недостатък на това прекрасно издание — неговия предговор. Заетата от сборник уводна статия на съветската авторка Тамара Балашова има конкретен предмет — отношението на Башлар към „новата критика“. Преди 14 години, когато е публикувана за пръв път, работата е влизала в контекста на усиленото различаване на съветската литературна критика от западната. Оттук и някои заостряния, които не отговарят на реалната позиция на Башлар, особено при съвременния поглед към литературата. Избранныте в книгата текстове от френския философ убеждават, че колкото и да се опира на методиката на Юнг, той се отделя от нея и смята своя феноменологически подход по-подходящ за вникване в зоната на въображението и поетическия образ, който го интересува не като нещо причинено и свидетелстващо, а като активно пораждащ нова действителност, като един вид разширяване на тесния опит на поета или

читателя на поетическо произведение. От друга страна, колкото и да изглежда свързан с т. нар. „нова критика“ и да се интересува от художественото произведение като събитие на словото, Башлар не мисли за текста затворено. Преди всичко той е привлечен не от прозаични, а от поетически текстове и не от цели текстове, а от отделните поетически об рази. И макар да ги смята за събития на словото, търси зад тях внезапното открояване на психическия живот и по-точно откриващия се в него универсален човешки опит, който разширява непредвидено малкия личен опит на създателя на поетическите образи. Така че Башлар употребява и понятието поетика за предмет, непривичен за тези, които гледат затворено на литературната творба.

Днес сме по-склонни да разберем полемичния момент в тезата, че въображението и мечтаенето, с които започва литературана, нямат нищо общо с емпиричната човешка действителност. Твърдението е прекалено метафизично, за да е вярно. За нас въобразеното — било отделен образ, било цяла творба, са толкова отнесени към външна реалност, колкото са и реалност сами по себе си, и то не за друго, а за да могат да се намесват активно в човешката действителност. Но различаването ни от Башлар не пречи да призаем, че ако днес се интересуваме от съдбата на художествения текст след неговото създаване, от авантюрата на едно или друго възприемане, дължим го и на идеите на френския философ.

Да оставим езика на науката, който Башлар с право не обича, защото е бавен и неефективен, ограничаващ енергията на живото слово. Научните формулировки са за специалистите, докато текстовете в „Поетика на пространството“ са обрънати към редовия човек с опит в четенето на литература. Странно слово, уважаващо естествените възможности на речта и можещо да се изрази общодостъпно и за най-специалното. Проблемът в есетата на Башлар не е литературната теория, а човекът пред лицето на поезията. По всяка вероятност с превъръщането на научните въпроси в екзистенциални се поражда особеният прозаичен стил на „Поетика на пространството“, усилен с максими и подмолна образност, фин продукт от сре щата на личния опит и писателския талант. В съвременната френска литература този стил има имените последователи — и във философско есе, а също и в романа (М. Юрсенар, М. Турние).

Ако искаме да направим „Поетика на пространството“ на Башлар активна за съвремен ното българско слово, би трябвало да допуснем книгата да се тълкува по повече начини и, разбира се, да се стараем тези тълкувания да влизат в диалог помежду си.

БОГДАН БОГДАНОВ